

В. Л. Скуратівський

Культура матеріальна

КУЛЬТУРА МАТЕРІАЛЬНА - речово-предметна сукупність людської [культури](#) разом із матеріальними інструментами та засобами творення, функціонування і зберігання усієї сукупності. У певному розумінні поняття «К. м.» збігається з уведеними у Новий час уявленнями про «*natura naturata*» («природа природна», Б. Спіноза) - сукупність матеріал. явищ люд. походження, добутих із природи. Виокремлення людини із природи здійснювалося саме шляхом К. м.; у термінах сучас. археології - «індустрії» первіс. культури, завершал. етап якої (т. зв. неоліт. революція) означав початок «ноосфер.» будівництва культури у вже вповні розвинених її формах. При цьому заг. панорама К. м., незважаючи на строкатість, надзвич. розмаїття її надбань, форм і знарядь, позначена наскрізними для всього її істор. часу і геогр. простору рисами. Особливо прикметними у ранніх формах К. м. постає неунікна за умов тогочас. їхнього виробництва унікальність кожного його продукту, а також обов'язк. поєднання у ньому суто прагмат. (насамперед госп.) і магіч. призначення. Уся «індустрія» давнини - аж до появи перших розвинених класово-диференційов. спільнот - неодмінно позначена у своїх виробках тією унікальністю (кожний із тих виробів - вочевидь «штучний», лише типологічно схожий на вироби того ж призначення) і поєднанням прагмат.-госп. і магічно-містеріал. призначення. По тому поступово, але неухильно громадження К. м. на окремих ділянках навчалось деякій «стандартизації» у своїх виробках (приміром, технології «впечатування» у матеріал - від глини та каміння до металу - однієї і тієї ж каноніч. форми), а також поступовому розведенню у них прагмат. і магіч. функцій (за рахунок збільшення чи зменшення цих начал). Окрім того, у давніх суспільствах найбільш розвинуеного типу те громадження К. м. супроводжувалося хай і елементарним, але вже і розподілом праці, яке разом із наростанням твор. обігу посилювало інтенсивність того громадження. Проте нині К. м. поряд із прямим призначенням своїх предметів зберігає за допомогою [культури естетичної](#), [дизайну](#) релікти і

рудименти давньої, історично тривалої магіч. операціональності ~~будь-~~ предмета в тогочас. люд. ужитку. Європ. пром. революції у Новий час докорінно змінили спосіб появи самого сусп. буття того предмета. Відтак у різних проявах стрімко зросла стандартизація у тій культурі аж до мас. поточно-конвеєр. виробництва, безжал. витіснення з неї рукотвор. праці з її тисячоліт. досвідом виготовлення унікал. предмета з магіч. змістом. Індустр. доба творить К. м. на основі предметності саме такого штибу, хоча й намагається дещо пом'якшити ділову однобічність за допомогою розвиненого дизайну, реклам. міфології, «товар. фетишизму» тощо. Водночас належить відзначити стрімке наростання на всьому просторі сучас. цивілізації мас. і фахового інтересу до всіх поперед., доіндустріал. форм К. м. як особливої противаги надуживанням мас. стандартизов. виробництва.

Рекомендована література

1. Зибер Н. И. Очерки первобытной экономической культуры. Москва, 1937;
2. Вернадский В. И. Химическое строение биосферы Земли и ее окружения. Москва, 1965;
3. Трубачев О. Н. Ремесленная терминология в славянских языках: этимология и опыт групп. реконструкции. Москва, 1966;
4. Григорьев Г. П. Начало верхнего палеолита и происхождение Homo sapiens. Ленинград, 1968;
5. Проблемы истории докапиталистических обществ. Москва, 1968. Кн. 1;
6. Ранние формы искусства. Москва, 1972;
7. Тойнбі А.-Дж. Дослідження історії / Пер. з англ.: У 2 т. Т. 1. К., 1995;
8. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм XV - XVIII ст. / Пер. із франц.: У 3 т. Т. 3. К., 1998;
9. Сто великих творцов моды. Москва, 2013.

Бібліографічний опис:

Культура матеріальна / В. Л. Скуратівський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. - К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. - Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-51463>. - Останнє поновлення : 1 січ. 2023.

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України
([докладніше](#)).